

МАРИЯ БЕЯЗОВА-ВОЙТОВА

НЯКОЛКО ДУМИ ЗА АВТОРА

И ПРИКАЗКИТЕ МУ

chitanka.info

„Деца,

Ако някой ви каже, че приказките са празни измислици, не му вярвайте. Всичко в тях си е чиста истина от начало до край и толкоз... Ако някой все още не вярва, по-добре да не чете по-нататък.“

(Карел Чапек)

Ние двамата с вас, уважаеми читателю, вярваме на приказките и още как. Това означава, че Карел Чапек ни дава правото да продължим по-нататък.

Карел Чапек е един от най-големите чехословашки писатели. Той е известен, четен и уважаван в целия свят. Неговите „Девет приказки и две в повече“ излизат в Прага през 1932 г. По това време авторът не само е написал вече няколко пиеси и няколко романа, но те са били и преведени на много чужди езици. Преди да напише приказките, Карел Чапек бил обиколил няколко страни — Италия, Англия, Холандия и Испания. Неговата цел била да се запознае отблизо с културните и исторически ценности на тези страни, както и с живота на техните народи. След завръщането си той описал своите богати и разнообразни впечатления в няколко пътеписа, илюстрирани от самия него. Тогава обаче се случило и нещо необикновено и то е главното, което ни интересува засега.

Между другото пътуването на Карел Чапек из чужбина е било един уморителен тур за овации, независимо от неговото желание. Това се случва често на световноизвестните хора — принудени са да плащат данък за славата си, а това значи, че не могат да се излежават или да четат романи колкото и когато си искат. Не могат и да се разхождат из тихите алеи на детските си спомени например. Ето защо пътят на Карел Чапек, който го отвел обратно до Прага, продължил да го води и го завел чак до родния му край от годините на неговото детство. Завел го чак до пъстрите слънчеви ливади, където той видял за първи път пеперуди и цветя, където за първи път чул песните на реката, където се опитвал да научи езика на птиците, където разгръщал клоните и

тревите, за да открие следите на разбойническите пътеки. Завел го там, където малкият Карел Чапек се надявал да намери поне едно от заровените в земята съкровища. И точно тогава се случило необикновеното нещо, което толкова ни интересува — Карел Чапек намерил съкровището на своята земя. На връщане от чужбина той разбрал, че най-големите ценности, които са по-скъпи и от златото, се намират в родния край, в родината. „Когато някой напусне родината си... и се огледа назад... вижда, че там, дома, е истинското небе. Истинското звездно и хубаво небе!“, казва един от героите на неговите приказки.

И тъй, заедно с Карел Чапек стигнахме до приказките, които той написал след завръщането си от чужбина. Те представляват своеобразен дневник на детските му спомени и преживявания и същевременно възпяват по особен начин родния му край и хората, сред които е отраснал. Между тези хора имало една умна и пъргава селянка и именно тя повела малкия Чапек по пътя на народната мъдрост и народния хumor. Това е била неговата домашна учителка по чешки език, по музика и красота на говоримата реч. С други думи, това е била бабата на Карел Чапек. Като дете той често гостувал на баба си и на дядо си — мелничаря. Всъщност душата на дядовата му мелница била бабата. Няма да събъркаме, ако кажем, че тя въртяла и мелницата, и къщата, че и цялото село. Толкова мъдра и енергична жена била тя. Освен това била много весела и духовита и всички селяни се събирили да я слушат, когато разказвала приказки. Всички я обичали заради жизнерадостния ѝ нрав, заради нейния цветист, сочен и самобитен език. От друга страна, веселата баба на Карел Чапек умеела да се оправя, не си поплювала на ръцете и не си оставяла магарето в калта, когато случаят изисквал това. Когато стигнете до „Разбойническата приказка“, ще прочетете един забавен списък от ругатни, хули и обвинения, подредени по азбучен ред. Ако не се лъжа, някои от тях са излетели право от нейната уста. Едно е сигурно — че бабата на Карел Чапек е оказала много голямо и благотворно влияние върху творческото му развитие.

Карел Чапек въвежда в чешката художествена литература говоримия език на ежедневието, а това е равностойно на литературна революция. Казват, че той е един от най-големите майстори на словото изобщо. За наша радост необикновено голямото му майсторство се

проявява най-вече в „Деветте приказки“. В чешката художествена литература няма друго произведение, което да отразява богатството на чешкия език така пълно и убедително, както приказките на Карел Чапек. Вие, млади читателю, ще имате щастието да прочетете една книга, която в известни отношения е единствена по рода си. Всъщност вашето щастие няма да бъде особено голямо, защото ще прочетете превода на приказките, а не самите тях. Ето защо необходимо е да направим една уговорка — ако преведените приказки не ви смяят с богатството на езика, не се сърдете на автора, а на преводачката. Или още по-добре — не се сърдете на никого. Знаете ли колко трудно се учат да говорят български разните старовремски духове, страшилища, богове, лами и змейове? Поне да бяха като хората, а то — един киха, друг кашля, трети гъгне, а всичките заедно се оплакват от хроничен ревматизъм. Поне да имаха някаква установена професия, а те един след друг се пенсионират или пък се хващат за някакви други занаяти. Един от водните духове например става водопроводчик, а една от русалките — филмова звезда. Има и един магьосник, Магиаш, който се оказа много мъчен ученик. Тъкмо започнахме първия урок, и той се задави с нещо като слива и когато дойде докторът, не можа да каже дори едно „а“. Дори на чешки не можа да го каже. Тъкмо го оперираха и замина за пустинята Сахара, за да си прави магии там — за да имало и там вода. Такъв магьосник магьосник ли е? В някои от приказките се появява нещо, подобно на господ, но и той не беше кой знае какво като ученик по български език. Трябва да ви кажа, че Карел Чапек е бил убеден атеист и това си личи — неговият „дядо господ“ прилича на останалите „свръхестествени работи“, за които в „Полицейската приказка“ се казва, че вече са премахнати, „защото беше научно доказано, че не съществуват“.

От всичките естествени и „свръхестествени“ герои на приказките сравнително по-способна се оказа т. нар. „дама“-това е една от тези селски здравенячки, които наистина не си поплюват на ръцете и на устата и които умеят да мърморят и хулят по азбучен ред, ако на пътя им се изпречи разбойник или крадец. Тя беше и единствената, която издържа приемния изпит по български в издателство „Народна младеж“. Останалите също „минаха“, но след два-три поправителни изпита. Става дума за духовете, таласъмите, русалките и змейовете, които не са като хората... и които всъщност са точно като хората.

Виждате ли сега какво излезе? В приказките на Карел Чапек няма никакви свръхестествени създания и явления. Приказките отразяват голямото уважение на автора към детския читател, както и отвращението му към илюзиите и страха, разпространявани от някои именно с помощта на „старовремските плашила“.

Може би ви интересуват и някои подробности от личния живот на Карел Чапек. Следвал е философия в Хумболдовия университет в Берлин и в Сорбоната в Париж и се е дипломирал в Карловия университет в Прага с докторска дисертация из областта на естетиката. Работил е между другото като журналист, редактор, драматург и режисьор. Както стана ясно, Карел Чапек е обичал извънредно много децата. Не по-малко е обичал и животните. Имел е фокстериер на име Дашенка и е описал неговите навици, хрумвания, „размишления“ и игри в една много хубава книжка, която също се нарича „Дашенка“. Имел е и няколко котки, чиито „прави“ и „характери“ също е описан. Ето например как разсъждава една от тях, и то във връзка с особеностите на Човека:

„Не е хубав, защото няма козина. Има много малко слюнка и затова е принуден да се мие с вода... Мяука грубо и по-продължително, отколкото трябва... Не знам защо е станал Господар; сигурно е излапал нещо възвишено. В моите стаи поддържа чистота.“
(К. Чапек)

Карел Чапек е бил голям поклонник на науката и техниката и е един от създателите на научнофантастичната литература. Заедно с брат си Йозеф Чапек той е създал и думата „робот“, която днес принадлежи към словесния фонд на всички езици в света. (За първи път я употребява в пиесата „Р. У. Р.“; „робот“ произлиза от „робота“, което значи „принудителна работа“.)

Карел Чапек е писател философ и писател антифашист. Той е написал две от най-проникновените сатири на фашизма: романа „Война със саламандрите“ и пиесата „Из живота на насекомите“. (Последната е написана в съавторство с брат му Йозеф Чапек.) Освен това Карел Чапек е автор на романа „Първа бригада“, за който Юлиус Фучик казва, че представлява „... прекрасна песен за работническата солидарност, за героизма на работника“. Карел Чапек се е ползвал с обичта и доверието на нашия Георги Димитров. През 1938 г. е бил

предложен за Нобелова награда от Ромен Ролан, Луи Арагон и други видни представители на европейската културна общественост.

Освен литературата, политиката, науката, техниката, децата, Дашенка и под. Карел Чапек е имал още една страсть — градинарството. Сам садял цветята в градината си и сам ги прекопавал, почиствал и поливал. Неслучайно той е казал, че любител градинар може да стане зрелият човек, за който цветето престава да бъде само онова нещо, с което се украсяват реверите и което се подарява на момичетата. Физическата работа, свързана с поддържането на градината, е била за К. Чапек колкото развлечение, толкова и необходимост. Той е починал на четиридесет и осем годишна възраст през 1938 г.

Нека се върнем още веднъж към детството на Карел Чапек, към домашната школа по говорим език, народна мъдрост и творческа фантазия на неговата баба. Може би сте се сетили за своята баба, мили читателю, а може да сте тръгнал неволно и по пътя на сравненията и съпоставките. Не правете това, моля ви се. Днешните баби нямат време за приказки, както някогашните. Те са претрупани с много други задължения и толкова се уморяват, че нямат нито настроение, нито сили да разказват, дори когато им остане малко свободно време. Разбира се, това не е приятно — нито за тях, нито за нас, внуките. Сигурно има различни начини, по които може да се премахне това положение, но аз измислих само един. Представете си, че баба ви си върши спокойно работата, както винаги. Изведнъж се появявате вие и започвате да четете приказките на Карел Чапек на глас. И знаете ли какво става? Баба ви започва да ви слуша. А може пък и родителите да започнат да ви слушат. Кой знае — може постепенно да свикнат така, че да станат по-слушни и от вас.

В една своя книга Карел Чапек казва, че ако хората говорят само това, което знаят, ще бъде доста тихо.

Ами ако пишат само това, което знаят?

Уважаеми читателю, Карел Чапек ви очаква, защото вие му вярвате!

Мария Беязова-Войтова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.